

Obecné a zvláštní v mezinárodním dělnickém hnutí

**LADISLAV HRZAL
VĚRA ĎURINOVÁ**

V průběhu posledního desetiletí se uvnitř mezinárodního dělnického a komunistického hnutí projevují stále výrazněji snahy představitelů některých západoevropských komunistických stran propagovat a v praxi aplikovat názory a myšlenky, jež jsou v rozporu se zásadními principy marxisticko-leninské teorie. V soudobém ideologickém zápase představují tyto revizionistické tendence závažný politický moment, kterého se buržoazní a revizionističtí ideologové snažili a snaží využít jako nástroje rozbití jednoty mezinárodního dělnického a komunistického hnutí. Novým názorům a idejím je proto věnována mimořádná pozornost, jsou publikovány stati, články, vydávány knihy. Záslouhou západních buržoazních teoretiků byly také tyto tendence v sedmdesátých letech označeny za směr a začaly být propagovány jako „eurokomunismus“.

I když zpočátku představitelé západoevropských komunistických stran tento termín odmítali (viz například projev S. Carrilla na berlínské konferenci představitelů komunistických a dělnických stran v roce 1976 [Konference 1978: 125]), v krátké době nejenže tento termín přijali, ale začali jej používat a dále rozvíjet jeho ideologický a politický smysl.

Je zřejmé, že se znovu dostávají do popředí pozornosti staronové problémy, odmítání základních idejí leninismu, zkušeností z výstavby komunismu v SSSR, odmítání odkazu Velké říjnové socialistické revoluce. Zastánci „eurokomunismu“ také svérázně interpretují vedoucí úlohu dělnické třídy, vedoucí úlohu marxisticko-leninské strany, odmítají diktaturu proletariátu, teorii socialistické revoluce, proletářský a socialistický internacionalismus. Za „tvůrčí“ vydávají idealizaci buržoazní demokracie, iluze o pluralitní demokracii. Pravicový revizionismus dovádí své představitele až k otevřeným útokům proti Sovětskému svazu a zemím reálného socialismu.

Hledání teoretických a prakticko-politických východisek ze současné situace, snaha určit novou revoluční strategii a taktiku logicky vede představitele komunistických stran k tomu, že se zamýšlejí nad základními otázkami rozvíjení marxisticko-leninské ideologie.

Tento pokus o tvůrčí rozvoj je nejen zcela oprávněný, ale nezbytný a nutný. Právě historie marxisticko-leninské ideologie dokazuje, že bez tvůrčího hledání a rozvíjení teorie není možné řešení hlavních úkolů, které stojí před mezinárodním dělnickým a komunistickým hnutím.

Na XXVI. sjezdu KSSS bylo v této souvislosti zdůrazněno: „Marxisticko-leninská strana není s to splnit svou úlohu, nebude-li věnovat patřičnou pozornost zdůvodnění všeho, co se děje kolem, zobecnění nových jevů života, tvůrčímu rozvíjení marxisticko-leninské teorie“.(1)

Je známo, že V. I. Lenin zasvětil celý svůj život tvůrčímu rozvoji marxistické ideologie, bojoval za revoluční vědeckou teorii, s jejíž pomocí hledal a nalézal

(1) Rudé právo 24. II. 1981; s. 7.

cesty dalšího tvůrčího rozvoje marxismu. Těm, kteří již tehdy vyžadovali při svém „tvůrčím“ hledání „právo na omyl“, vysvětlil, že mají-li „právo na omyl“, musí také přijmout kritiku za své omyly.

„Co se týče mne“, napsal na adresu Lunačarského, „jsem také ‚hledající‘ ve filozofii. Neboť: v těchto poznámkách(2) jsem si vzal za úkol vyšetřit, co tyto lidi dohnalo k tomu, aby nám pod zdaním marxismu předkládali něco neuvěřitelně popleteného, zmateného a reakčního.“ [Lenin 1958: 16]

V roce 1968 jsme se s „hledajícími revizionisty“ s „a priori proklamovaným nárokem na omyl“ setkali u nás. I oni se domnívali, že mohou hlásat své „omyly“, aniž by byli za ně kritizováni. Pokládali se za „hledající“, „tvůrčí“ marxisty. Jde však o to, co skutečně tito „tvůrci a hledající filozofové“ hledali a našli. Dnes je to zřejmé: buržoazní filozofii a někteří z nich antikomunismus. Lenin dokázal teoretickými i praktickými činy, že skutečná tvořivost nespočívá v dogmatickém opakování zastaralých pouček či v neschopnosti podívat se nově na staré otázky, vystupují-li v nových souvislostech. Ostře kritizoval všechny ty, kdo ulpívali na liteře marxismu a nepochopili, v čem spočívá podstata, duch marxismu. Ale tvůrčí rozvoj, jak Lenin přesvědčivě dokázal, nespočívá ani v tom, že se z marxismu vykleští jeho podstata, jeho revoluční obsah. Obrana a tvůrčí rozvoj marxismu je dvojediný úkol, který nelze od sebe oddělovat. Skutečnou tvořivost neviděl Lenin v ignorování obecných společenských zákonitostí, které život prověřil a potvrdil. Tvořivost také není v tom, že „hledající subjekt“ „tvůrčím“ způsobem mění obsah základních kategorií marxisticko-leninské ideologie na základě subjektivního hnutí mysli. Jistě i kategorie vědecké ideologie – právě proto, že vědecké, že nejsou strnulým církevním dogmatem – se mění, vyvíjejí, ale ne tak, jak si přeje „tvůrčí hledající subjekt“, ale na základě vědeckého zobecnění nových skutečností i v objektivní realitě společnosti. Kategorie marxisticko-leninské vědecké ideologie – právě proto, že jsou odrazem skutečnosti, a ne subjektivním výmyslem – odrážejí skutečnost ve změně, ve vývoji, a tím se prohlubuje a upřesňuje jejich vlastní obsah. Revizionisté využili kritiku „kultu osobnosti“ přednesenou na XX. sjezdu KSSS k tomu, aby zrevidovali celou historii marxismu-leninismu. Ještě v současnosti obviňují marxisticko-leninskou teorii ze „sterility“, z dogmatismu, z neschopnosti tvůrčím způsobem rozvíjet teorii marxismu. Dogmatismus si ovšem vykládají po svém, zahrnují do něj například i to, že marxisté-leninovci odmítají subjektivistickou revizi základních kategorií marxisticko-leninské ideologie. Mnohoznačnost pojmu dogmatismus v revizionistické interpretaci ukazuje nejenom na nepochopení podstaty marxisticko-leninského myšlení, ale je zdrojem svévolných revizionistických představ o boji proti dogmatismu a o tvůrčím rozvíjení marxistické teorie.

Z našich zkušeností z roku 1968, zobecněných v Poučení, víme, že mnozí bojovníci proti dogmatismu, vycházejíce z určitých faktů, z určité pravdy o zdogmatizování marxismu-leninismu v období „kultu osobnosti“, došli k závěru, že marxismus byl přetvořen v dogma, že vlastně marxisticko-leninská filozofie neexistovala a že je nutné znovu ji vytvořit. Tím správný poznatek o zdogmatizování marxisticko-leninské teorie dovedli ad absurdum. Jejich antidogmatismus, tak jako antidogmatismus některých soudobých „eurokomunistů“, nebyl a není ničím jiným než antimarxismem, antisovětismem. Právě v souvislosti s bojem proti dogmatismu se začalo u nás hovořit o „právu na omyl“ jako nezbytné podmínce tvůrčího hledání v oblasti teorie.

Jaký je vztah omylu a pravdy a „práva mýlit se“ jako nezbytné podmínky

(2) Jde o práci *Materialismus a empiriokriticismus*.

tvůrčího rozvoje marxismu-leninismu? Je pochopitelné, že při tvůrčím rozvíjení jakékoli teorie, tedy i marxismu-leninismu, je možné dopustit se omylu, dostat se do slepé uličky, sejít ze správné cesty, hlásat chybná stanoviska. Avšak ten, kdo míní skutečně rozvíjet marxismus-leninismus a kdo se přitom dopouští chyb a omylů, nemůže abdikovat na boj proti revizionismu, musí být kritický, ale také sebekritický. Nesmí mít „patent“ pouze na kritiku a nepřipustit, že to, co pokládá za „tvůrčí rozvoj“, je ve skutečnosti omyl, cesta zpět, a ne cesta kupředu.

V. I. Lenin nejednou ukazoval, že ve filozofii lze snadno překročit hranice dělicí pravdu od omylu. Takový omyl, jak potvrzuje vývoj od roku 1968, potkal mnohé „tvůrčí“ marxisty. Jejich redukce dialektiky na relativismus je zcela zákonitě přivedla k revizionismu. Je skutečností, poukázal na to Engels i Lenin, že proces tvůrčího rozvoje, proces poznávání, je „dialektikou pravdy a omylu“. „Pravda a omyl“, píše Engels v *Anti-Dühringu* [Marx-Engels 1966: 106], „jako všechna myšlenková určení, která se pohybují v polárních protikladech, mají absolutní platnost jen ve vrcholně omezené oblasti . . . Jakmile aplikujeme protiklad pravdy a omylu mimo úzkou oblast . . . stává se tento protiklad relativním, a tím nepoužitelným pro přesný vědecký způsob vyjadřování; a pokusíme-li se zacházet s ním mimo tuto oblast tak, jako by byl absolutně platný, pak teprve pohoříme; oba protiklady se zvracejí ve svůj opak, pravda se stává omylem a omyl pravdou“. Z tohoto hlediska se jeví proklamování „práva na omyl“ nesmyslným a scholastickým, neboť cesta poznání v tomto smyslu není ničím jiným než cestou dialektiky pravdy a omylu, řetězem relativních pravd, v nichž jsou přirozeně jak momenty omylu, tak „zrnka absolutní pravdy“.

To platí také o vývoji marxisticko-leninského myšlení. I zde se uplatňuje negace negace, dialektické, nenihilistické popření starého, toho, co již neodpovídá nové skutečnosti, a rozvinutí nového v jednotě s uchováním všeho, co si zachovává svoji platnost. Vždyť pravda není jenom pravda relativní, ale i absolutní, marxismus-leninismus nejenom že se vyvíjí, ale nejobecnější, základní zákonitosti mají svou trvalou, obecně platnou stránku. Ten, kdo zaměňuje dialektiku za sofistiku, to ovšem nechápe, proměňuje marxismus-leninismus v souhrn libovolně, subjektivisticky určených a neustále se měnících pojmů a ještě se honosí tím, že jde o dialektiku a její „tvůrčí“, nedogmatické uplatňování. Dogmatismu i revizionismu je společné(3) to, že jde v obou případech o subjektivismus. Boj proti nim je o to složitější, že obě tyto krajnosti vedou k vyklešťování revolučního jádra učení dělnické třídy, první i druhá se odcizuje marxismu ve jménu „věrnosti“ nebo „rozvíjení“ marxismu. „Dogmatik zabíjí jakoukoli smělejší myšlenku, kterou nenalézá v literatuře marxismu, jako revizionistickou a protimarxistickou. Revizionista naopak vydává za „tvůrčí rozvinutí“ i myšlenky a závěry opírající se často o ojedinělé, náhodně vybrané a nepodstatné fakty, myšlenky, které odporují podstatě marxismu“.

Marxismus-leninismus se nemůže rozvíjet, jestliže není teoretickým zevšeobecněním revolučního dělnického hnutí, jeho boje proti kapitalismu, jeho boje za výstavbu socialistické společnosti. Nejde však jenom o uznání marxismu-leninismu, o uznání toho, že je teoretickým výrazem základních třídních zájmů dělnické třídy, ale i o jeho praktické spojení s revolučním dělnickým hnutím. Marxisticko-leninský ideolog nemůže tvůrčím způsobem rozvíjet teorii nezávisle na revoluční praxi dělnické třídy, nezávisle na politice dělnické třídy. Marxisticko-leninská ideologie nepracuje, jak se její kritikové snaží marně dokázat, s neměnnými, absolutními dogmaty, která platí všude a věčně. V marxisticko-

(3) Viz J. Fojtík — J. Veselý; Nová mysl 1975, č. 6; s. 518.

-leninské ideologii, která je ideologií vědeckou, platí právě tak jako ve vědeckém poznávání dialektika absolutní a relativní pravdy. Hranice přiblížení poznatků k objektivní, absolutní pravdě jsou historicky podmíněné, nepodmíněná je existence této pravdy. Marxisticko-leninská ideologie je také dějinně podmíněná, a to jak ve svém vzniku, tak ve svém dalším rozvoji, ale nepodmíněno je to, že jí jakožto vědecké ideologii odpovídá objektivní pravda. To je skutečnost, kterou popírají soudobí revizionisté. Jejich pokusy i snaha dokázat, že marxisticko-leninská ideologie není vědeckou ideologií, nejsou nového data. Již E. Bernstein, „otec revizionismu“, hlásal, že marxismus může být buď vědou, nebo ideologií, ale nemůže být obojím. Soudobí revizionisté — i když uznávají, že marxismus (o leninismu vědomě pomlčují) je prý racionální, vnitřně rozpornou, neuzavřenou teorií vývoje společnosti — se jej pokoušejí postavit do protikladu k ideologii. Ideologie je prý „zjednodušením, zkreslením složité skutečnosti ve jménu politického účelu“. Političtí vůdcové se jí zmocňují, aby jí využili jako nástroje pro dosažení svých cílů, podřizují ji svým účelům bez ohledu na objektivní pravdu. Rozhodující je, zda ideologie jim umožní sjednotit a politicky organizovat lidi, vzbudit fanatickou víru, opírající se o emoce, a ne o vědecké poznání. To platí, pokud jde o buržoazní ideologii. Ta je skutečně v rozporu s vědou o společnosti, v níž je gnozeologická skepse, vlastní marxistické teorii, nahrazena slepou vírou a dogmatismem. Je to prý nutná daň, nezbytná cena, kterou ideje platí za to, že se stávají materiální silou. Buržoazní ideologie je skutečně falešným vědomím, jež může ovládnout masy, může se stát materiální silou. V tom je velké nebezpečí jak této ideologie, tak revizionismu. V tom, mimo jiné, také spočívá velký význam ideologického boje — odhalit tento dogmatismus buržoazní ideologie, její falešnost, její protikladnost k vědeckému poznání, její schopnost klamat masy, nahrazovat vědu vírou, rozum fanatismem. Proto není možný žádný třídní smír s buržoazní ideologií a revizionismem; jak ukázal V. I. Lenin: není možná žádná „třetí cesta“, kterou proklamují „eurokomunisté“, ani v teorii, ani v praxi. V. I. Lenin odmítal také mechanické kopírování, napodobování, dogmatické přenášení ruských zkušeností, kritizoval ty, kdož přehlíželi rozdílné konkrétně historické podmínky ve svých zemích, ty, kdož nerespektovali národní či jiné zvláštnosti. Tak jak požadoval, aby ruští komunisté samostatně a tvůrčím způsobem aplikovali a rozpracovávali Marxovy a Engelsovy názory v podmínkách Ruska, stejně nekompromisně trval na tom, že základní Marxovy poznatky, marxistická teorie je obecně platná, že její teoretické a metodologické principy platí pro celé mezinárodní komunistické hnutí. Snaha popřít je či deformovat není ničím jiným než revizí, nepochopením dialektiky obecného a zvláštního, nerespektováním základních rysů dané společenské epochy. Jen tehdy, vycházíme-li z obecně platných rysů celé společenské epochy, jsme schopni správně rozlišit a vidět specifiku a místní zvláštnosti, jen tehdy, respektujeme-li třídní obsah základních hybných sociálních sil společenského vývoje, jejich vývojovou tendenci, základní rozpory skutečnosti, je možné určit správnou strategii a taktiku politického boje dělnické třídy jak obecně, v mezinárodním dělnickém hnutí, tak konkrétně, v jednotlivých zemích.

„Nedávno se vedení některých komunistických stran“ — bylo řečeno ve zprávě XXVI. sjezdu KSSS — „důrazně postavila na obranu práva na národní specifiku cest a forem boje za socialismus a socialistickou výstavbu. Přistupujeme-li však k otázce nezaujatě, je třeba přiznat, že nikdo nikomu nevnucuje žádné šablony a schémata ignorující zvláštnosti té či oné země.“(4)

(4) Rudé právo 24. II. 1981; s. 2.

Pro každý revizionistický směr, eurokomunismus nevyjímaje, je příznačné přeceňování specifických podmínek, což souvisí s nesprávným chápáním dialektické jednoty zvláštního a obecného. Tento rys se projevuje konkrétně v postoji „eurokomunistů“ k leninskému učení, které interpretují jako ruskou variantu marxismu, jako teorii ztrácející v současných podmínkách svoji váhu, význam a aplikovatelnost. Domnívají se, že je správné řešit jednotlivé problémy odděleně, nezávisle na problémech revolučního hnutí v zemích reálného socialismu. V mnoha případech vyznívá jejich argumentace tak, jako by zvláštní bylo představováno konkrétní situací v zemi a za obecné bylo pokládáno zejména vše společné vyspělým kapitalistickým zemím, zatímco zkušenosti revolučního hnutí zemí reálného socialismu jsou většinou pouhou historickou ilustrací, nepoužitelnou v současných podmínkách vývoje.

„Eurokomunisté“ tvrdí, že v teoretické sféře formování strategie a taktiky nejsou komunistickými stranami zemí socialistického společenství především respektována národní specifika, že nejsou brány v úvahu rozdíly z historických zkušeností jednotlivých národních oddílů mezinárodního dělnického hnutí, že není respektována různá úroveň vyspělosti výrobních sil, nevychází se z rozvoje národních tradic, kultury a demokracie.

Dialektika kategorií jedinečné, zvláštní a obecné je „eurokomunisty“ chápána velmi povrchně a jednostranně. Zapomínají, že je úzce spjata se všemi ostatními kategoriemi materialistické dialektiky. Její správné pochopení a aplikace v praxi ve všech souvislostech a důsledcích má nesmírný poznávací a praktický význam.

Respektovat v teorii i praxi dialektiku obecného, zvláštního a jedinečného znamená v celé šíři pochopit, že jde o jednotu protikladů, že každý objekt je jednotou obecného a jedinečného, že obecné neexistuje před jedinečným a mimo ně, stejně tak jako jedinečné neexistuje mimo obecné. Zvláštní pak označuje určité pojítko mezi jednotlivým a obecným. Ve vztahu k obecnému vystupuje zvláštní jako jedinečné, ve vztahu k jedinečnému jako obecné.

Dialektika jedinečného, zvláštního a obecného se prosazuje i v oblasti společenských jevů a jejich vzájemných vztahů. Umožňuje poznání obecností a zákonitostí historického procesu, které byly popírány. Oblast sociálního bytí byla pokládána za „unikátní“ a všechny její vztahy za neopakovatelné. Uplatňování dialektických souvislostí obecného, zvláštního a jedinečného má proto mimořádný metodologický význam v procesu analýzy současnosti společnosti.

Přeceňování významu dílčích jevů celkového společenského vývoje, jejich posuzování mimo rámec celkového kontextu je, jak upozorňoval ve svých pracích Lenin, jedním ze základních rysů revizionistického přístupu k analýze jevů a výchozích momentů jejich poznání. V. I. Lenin hájil a rozvíjel teze K. Marxe a B. Engelse o obecném charakteru zákonitostí historického procesu, ale zároveň vystupoval proti přehlížení a nedocení národních zvláštností ve vývoji jednotlivých zemí a národů, proti dogmatismu, doktrinářství a scholastice. Už před Říjnovou revolucí se zabýval dialektikou vztahů obecného, zvláštního a jedinečného v revolučním procesu vzniku a rozvoje budoucích socialistických států, budoucích proletářských demokracií. V této souvislosti napsal: „Všechny národy dospějí k socialismu, to je nevyhnutelné, ale všechny k němu nedospějí úplně stejně, každý vnese do té či oné formy demokracie, do té či oné formy diktatury proletariátu, do takového či onakého tempa socialistického přetváření různých stránek života společnosti něco specifického. V teorii není nic ubožejšího a v praxi nic směšnějšího než malovat si ve jménu historického materialismu budoucnost v tomto směru fádni šedivou barvou; byla by to suzdalská mazanice, nic víc.“ [Lenin 1957: 71]

Obecné je spjato se zvláštním a jedinečným a zvláštností společenského zřízení tvoří právě způsob existence obecného, obecných zákonů ve společenské realitě. Jejich metafyzické odtrhávání vede na jedné straně k zanedbávání zvláštního, národního, nebo k přeceňování, vyzvedávání národního na druhé straně.

V dnešní době, kdy mezinárodní třídní boj se značně zostřuje, je nebezpečí nacionalismu v komunistickém hnutí citelnější než kdykoli předtím. Ideologové a politikové imperialismu využívají dnes všech možných způsobů a metod, aby vrazili klín do jednoty komunistické fronty všude tam, kde se rýsují sebemenší trhliny. Řada z nich, jako například Z. Brzeziński, skládá v nacionalismus, jehož oživování líčí jako tzv. národní komunismus, velké naděje, neboť v něm dobře tuší možnosti rozbití světové socialistické soustavy, rozrušení jednoty a spolupráce socialistických zemí a zanášení rozporů do mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. Proto jemu podobní se stávají „teoretiky“ a propagátory „národního socialismu a komunismu“ a proto také věnují velkou pozornost a péči i podporu jeho hlasatelům uvnitř komunistického hnutí.

Za přímé gnozeologické kořeny revizionismu označil Lenin přeceňování jednotlivých, velmi často nepodstatných, nahodilých rysů a stránek společenského vývoje, relativismus, neschopnost a nechuť aplikovat dialektiku na složité a rozporné procesy společenského života. Logikou a metodologií oportunismu se obvykle stávají sofistika a eklekticismus. Když Lenin přicházel na to, jak neuvěřitelně překrucoval K. Kautsky marxismus, musel konstatovat, „že filozofické základy tohoto zkreslování marxismu spočívají v podvržení eklekticismu a sofistiky dialektice, ale prakticko-politicky že jde koneckonců o přisluhování buržoazii“.

Revize marxisticko-leninského učení, vycházející ze zdůrazňování zvláštního, zvláštních podmínek vývoje společnosti v zemích západní Evropy, je do značné míry výsledkem nepochopených složitých podmínek společenského vývoje, zvláště pak komplikovaných ekonomických poměrů kapitalistické společnosti, jejíž další existenci dnes umožňuje státně monopolní kapitalismus a výsledky vědeckotechnického rozvoje. Překrucování marxismu-leninismu je důsledkem soustředěné protisocialistické propagandy, těžící z manévrovacích možností buržoazie v mezinárodním měřítku. Prostředky k tomu získává díky trvajícím vykořisťování rozvojových zemí, existenci a využívání levné pracovní síly zahraničních dělníků atd.

Lenin mnohokrát poukazoval na obratnost buržoazie v tomto směru, na její taktiku, která se neustále mění, na souvislosti se základními změnami, danými vždy konkrétně historickými podmínkami té které země. Buržoazie ve svém boji proti dělnickému hnutí pracuje v zásadě dvěma metodami, v jejich hranicích uplatňuje však mnoho variant. Používá buď přímého násilí, bez jakýchkoliv ústupků, nebo bere na sebe tvář „liberalismu“ s určitými ústupky, s podplácením a korupcí předáků dělnického hnutí, s využíváním maloburžoazních tendencí a nálad. Výkyvy v buržoazní taktice, upozorňoval Lenin, způsobují zesílení revizionismu v dělnickém hnutí a často vyhrocují neshody uvnitř dělnického hnutí až do přímého rozkolu. To je taktika, již s úspěchem používá buržoazie dodnes: tak například placené dělníky staví proti většině pracujících, využívá měšťáckého, cechařského ducha dělnické aristokracie, odcizující se třídy, z níž vyšla, tíhnoucí k liberalismu a pohlížející na socialismus spatra jako na utopii.

„Eurokomunisté“ přeceňují rozdíl mezi soudobými podmínkami existence a boje mezinárodního dělnického a komunistického hnutí v západoevropských zemích a podmínkami, za nichž vznikl sovětský stát, nebo podmínkami období

vzniku socialistických zemí po roce 1945. Tento rozdíl je pro ně výchozím momentem při odůvodňování odmítavého postoje k leninskému učení, které nahrazují většinou iluzemi o možnostech buržoazní demokracie, iluzemi bránícími pochopit její podstatu. Buržoazie je pokládána ve „zvláštních podmínkách“ vyspělých kapitalistických zemí západní Evropy „eurokomunisty“ za partnera v dialogu, který bude dodržovat „pravidla hry“ v rámci obecného chápání té „pravé“ demokracie. (Podobně by bylo možno hovořit o komolení obsahu proletářského internacionalismu, o otázkách svobody, diktatury proletariátu atd.).

Eurokomunisté těmito svými názory jasně demonstrují svůj jednostranný dogmatický přístup k analýze problémů. Rozdíly, o nichž hovoří, skutečně mezi jednotlivými zeměmi existují, každá země má svou specifikou, jde svou vlastní cestou, jež je odrazem mimo jiné i této specifiky, avšak dosavadní praxe bojů mezinárodního dělnického a komunistického hnutí umožnila odvodit obecné závěry, principy tohoto boje. Ignorování těchto obecných zkušeností znamená riziko zbytečných porážek, praxe rovněž tuto skutečnost potvrzuje. Příkladem může být revoluce v Chile: „Chilská tragédie rozhodně nevyvrátila názor komunistů, že jsou možné různé cesty revoluce, včetně cesty pokojné, existují-li pro to nezbytné podmínky. Naléhavě však připomněla, že revoluce se musí umět bránit.“ [Zpráva 1976: 29]

Z Leninova učení i ze zkušeností bojů mezinárodního revolučního dělnického hnutí víme, že bez třídního přístupu není možné správně pochopit reálné fakty a procesy společenského a politického života. Správná rozhodnutí a závěry je možné učinit jediné tehdy, zkoumají-li se fakty a procesy ve vzájemné souvislosti s mezinárodním třídním bojem, hodnotí-li se třídní boj nikoli na základě pojmů abstraktní demokracie, abstraktní svrchovanosti a abstraktního humanismu, nýbrž odhaluje-li se ve společenských střetnutích konkrétní třídní obsah těchto abstraktních hesel. Při jejich konfrontaci s praxí, s marxisticko-leninskou teorií se teprve ukáže, kdo a jak vykládá demokracii, národní samostatnost, svobodu a humanismus, čeho chce dosáhnout, kterým cílům, zájmům, které moci, které třídy slouží, s jakými mezinárodními a vnitřními společenskými silami se spojuje a kam směřuje.

„Eurokomunisté“ přehlížejí skutečnost, že zdůrazňované zvláštní podmínky existují v dialektické jednotě s obecným. Nejsou ničím jiným než další etapou ve vývoji existujících rozporů mezi třídou buržoazie a třídou pracujících. Obecné, k němuž svými zkušenostmi a dlouholetými boji dělnická třída dospěla, stále platí. K jeho tvůrčímu uplatnění je objektivně nutné tyto nové podmínky poznávat, dále zobecňovat a využívat v praxi poznané zákonitosti spojené se vznikem, trváním a budoucím zánikem těchto rozporů.

Nedbání dialektiky obecného, zvláštního a jednotlivého, nevědecké přístupy, dovádějí některé představitele pravicového oportunismu až na pozice otevřeného antikomunismu. Zvláště nebezpečný je v této souvislosti naprosto netřídní pohled při posuzování úlohy a významu Varšavské smlouvy, která je hodnocena v jedné rovině s NATO. Vyplývá to například z odůvodnění neúčasti Komunistické strany Španělska na poradě komunistických a dělnických stran v Paříži v březnu 1980. V dopise, který zaslal její generální tajemník Santiago Carrillo organizátorům porady, se mimo jiné píše: „Svým charakterem bude závěrečné stanovisko porady v Paříži společným stanoviskem i stran států Varšavské smlouvy“, a to je podle Carrillova názoru na překážku snahám Komunistické strany Španělska přijímat stanoviska — „nezávislá, mimo všechny bloky, stanoviska, jež mohou dosáhnout široké podpory, neboť představují tzv. třetí cestu“.(5) Názorně se k této otázce vyjádřil například člen ústředního

(5) Deník Komunistické strany Španělska Mundo Obrero 1. IV. 1980.

výboru Komunistické strany Španělska Manuel Azcárate ve svém článku „Konference, která může vnést do věci jasno (otištěném v „nezávislém“ deníku El País 7. 5. 1980). Napsal: „Kdyby se evropské dělnické hnutí nechalo uzavřít v dialektice dvou bloků, vzdalo by se tím možnosti ovlivňovat mezinárodní hnutí, především by si uzavřelo cestu k rozhodujícímu kroku k dosažení dohody s demokratickými silami západní Evropy a se zeměmi třetího světa v boji za svoji politickou a ekonomickou nezávislost“. V týdeníku Komunistické strany Španělska (Mundo Obrero Semanal č. 27, r. 1979) Azcárate napsal: „Naše politika směřuje k překonání bloků, k jejich rozpuštění — jak NATO, tak Varšavské smlouvy. Autonomní a nezávislá Evropa, která by byla zároveň přítelem USA i Sovětského svazu, avšak která by mohla provádět svou vlastní internacionální politiku — taková Evropa by představovala v mezinárodním měřítku významnou sílu“.

Třídně historický přístup při zkoumání a hodnocení společenských faktů a procesů je jedním ze základních principů marxisticko-leninské ideologie. Útok proti třídnosti, ústup od tohoto principu, jeho podcenění, oslabování, popírání, je ústupem od marxismu-leninismu. Popírání třídnosti rozrušuje smysl a cíle komunistické strany, její revolučnost, dělnický charakter, narušuje to, co nerozlučně spojuje komunistickou stranu s dělnickým hnutím.

K nesprávným závěrům představitelů „eurokomunismu“ přispívají chyby a omyly vznikající na základě nepochopení nebo i záměrného překrucování skutečnosti, na základě jejich sofistického způsobu myšlení.

Sofistika jako zvláštní druh metafyzického způsobu myšlení znamená čistě subjektivní pružnost pojmů, soubor metod, jak záměrně zkreslovat skutečnost. Z nejrůznějších souvislostí a stránek skutečnosti se uměle vytrhuje jedna stránka a staví se do protikladu vůči ostatním, podstatné a hlavní stránky událostí se zaměňují za nepodstatné a vedlejší, neúměrně se zveličuje úloha nahodilostí. Hojně se používá nesprávných a nepodstatných analogií, když se na základě čistě vnější a náhodné shody ztotožňují kvalitativně různé jevy. Sofistika spočívá i v tom, ignoruje-li se zásada konkrétního historického přístupu ke společenským jevům, jestliže se konkrétní analýza konkrétní skutečnosti nahrazuje příliš obecnými, formálními abstrakcemi, jestliže se zvláštní a specifické odtrhuje od obecného a staví se proti němu. To jsou nejcharakterističtější metody sofistiky, používané revizionisty v minulosti i dnes.

V metodologii revizionismu zaujímá rovněž význačné místo eklekticismus — svévolné spojování různých, nejčastěji nahodilých, a někdy prostě neslučitelných znaků, synkretické, záměrné slučování protikladných hledisek směsice empirických faktů. To všechno se vydává za „všestrannou analýzu“, při níž se berou v úvahu nejrůznější faktory. „Když se marxismus podvodně zaměňuje oportunismem“, konstatoval Lenin, „klame podvodně zaměňování dialektiky eklekticismem nejsnáze masy, skýtá zdánlivé uspokojení, zdánlivě přihlíží ke všem stránkám procesu, ke všem tendencím vývoje, ke všem antagonistickým vlivům apod., ve skutečnosti však nepodává žádné ucelené a revoluční pojetí procesu společenského vývoje.“ [Lenin 1956: 410].

Eklekticismus je způsob subjektivistického zkreslování skutečnosti, který nemá nic společného s požadavkem skutečné dialektiky, tj. vidět souvislosti a vzájemné působení předmětů a jevů a přitom hledat hlavní, rozhodující stránku ve vzájemném působení jevů, pronikat do jejich podstaty.

K rozvíjení „eurokomunistických“ myšlenek, zejména v otázce taktiky a strategie v socialistické revoluci, přispělo mimo jiné i nesprávné pochopení strategie boje za mír, za zmírnění napětí, za mírové soužití. Východisko mírové politiky — nebezpečí jaderné války pro existenci lidstva — bylo pojato jako vý-

chozí moment pro argumentaci o uskutečnitelnosti socialistické revoluce v současných podmínkách výlučně parlamentní cestou, cestou reform. Toto chápání logicky vyúsťuje v tendenci stírat zásadní rozdíl mezi revolucí a reformou, fakticky jde o oportunistické převrácení ideje mírového soužití. Již na XXV. sjezdu KSSS s. L. I. Brežněv k této otázce řekl: „... uvolnění a mírové soužití se týká vztahů mezi státy. To především znamená, že spory a konflikty mezi zeměmi se nesmějí řešit válkou, používáním síly nebo hrozby silou. Uvolnění napětí v žádném případě neruší a nemůže rušit nebo změnit zákony třídního boje. Nikdo nemůže počítat s tím, že v podmínkách uvolnění napětí mezi státy se komunisté smíří s kapitalistickým vykořisťováním, nebo že se z monopolistů stanou stoupenci revoluce. A přísné dodržování zásady nevměšování se do záležitostí jiných států, respektování jejich nezávislosti a svrchovanosti je přece jednou z nezbytných podmínek uvolnění napětí.“ [Zpráva 1976: 32].

Nejvýznamnějším úkolem všech pokrokových sil dnes zůstává boj za upevnění míru, za zmírnění mezinárodního napětí, za zastavení zbrojení. Nové významné mírové návrhy, předložené ve zprávě L. I. Brežněva na XXVI. sjezdu KSSS, konkrétním tvůrčím způsobem rozvíjejí mírový program předcházejících dvou sjezdů. Správné chápání dialektiky boje za mír a třídního boje a její uplatňování v praxi je zárukou jednoty, síly a další akceschopnosti mezinárodního dělnického a komunistického hnutí. Potvrzují se tak Leninova slova o tom, že mnohé neshody v tomto hnutí „mohou zmizet a určitě zmizí: bude toho dosaženo logikou společného boje proti skutečně hroznému nepříteli, proti buržoazii...“ [Lenin 1955: 82].

„Velkým sjednocujícím prvkem a silným faktorem dalšího stmelování a zvyšování autority světového komunistického hnutí — říká se ve zprávě XXVI. sjezdu KSSS — je důsledný boj komunistů za mír, proti agresivní politice imperialismu a proti horečnému zbrojení, které národům přináší hrozbu jaderné katastrofy.

Nejdůležitější je, že komunisté, vyzbrojení marxisticko-leninským učením, vidí nehlouběji a nejsprávněji ze všech podstatu a perspektivu procesů odehrávajících se ve světě a vyvozují z toho správné závěry pro svůj boj za zájmy dělnické třídy a pracujících svých zemí, za demokracii, mír a socialismus“.(6)

Literatura

Konference evropských komunistických a dělnických stran — Berlín 29.–30. VI. 1976. Praha, Svoboda 1978.

Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 14. Praha, SNPL 1958;
sv. 23. Praha, SNPL 1957;
sv. 25. Praha, SNPL 1956;
sv. 30. Praha, SNPL 1955.

Marx, K. — Engels, B.: *Spisy*, sv. 20. Praha, Svoboda 1966.

Zpráva ÚV KSSS přednesená L. I. Brežněvem na XXV. sjezdu KSSS. In: *XXV. sjezd KSSS.* Praha Svoboda 1976.

Резюме

Л. Грзал — В. Дюринова: Всеобщее и особенное в международном рабочем движении

Статья затрагивает актуальные проблемы развития теории и практики международного рабочего и коммунистического движения в современных условиях, которые являются следствием логического процесса поисков теоретических и практическо-политических исходных моментов и стремлений определить правильную революционную стратегию и тактику.

(6) Rudé právo 24. II. 1981; s. 2, 3.

В данной связи авторы показывают научный подход В. И. Ленина к творческому развитию марксистской идеологии и диаметрально различие в подходах к этим вопросам, например, «разыскивающих ревизионистов» у нас в 1968 году, которые так же, как и представители современного ревизионизма отрицали революционную сущность марксистско-ленинского учения. Их интерпретация догматизма свидетельствует о непонимании сущности марксистско-ленинского мышления. Из этого вытекают также их представления о «правильном творческом развитии» марксистской теории, о «праве на ошибку» и т. д.

Характерной чертой ревизионистского мышления является стремление выдавать за «творческим способом развития» идеи и заключения, опирающиеся зачастую на отдельные, случайно выбранные и несущественные факты. В результате непонимания диалектически категорий всеобщего, особенного, единичного проявляющегося в переоценке специфических черт объективной реальности, ревизионисты приходят к неправильным выводам о «третьем пути», о возможном примирении с буржуазной идеологией и т. д. Эта ревизионистская практика характерна и для современной формы ревизионизма — для еврокоммунизма.

Для его представителей типичен поверхностный и односторонний подход к решению данных вопросов, склонность к эклектизму и софистике, их образ мыслей является метафизическим. На конкретных примерах политической практики представителей Коммунистической партии Испании (прежде всего Карилло и Ашарат*) демонстрируется ненаучность их взглядов на решение принципиальных вопросов, которая приводит их даже на позиции открытого антикоммунизма.

Summary

Hrzal L. — Ďurínová V.: The General and the Particular in the International Workers' Movement

The present paper discusses topical problems of developing the theory and practice of the international workers' and communist movement under contemporary conditions, which is a consequence of the logical process of searching for theoretical and practical-political starting points on the one hand, and of endeavours to determine the correct revolutionary strategy and tactics on the other.

In this connection the authors point out Lenin's scientific approach to the creative development of Marxist ideology, as well as the diametrical differences in the ways of approaching the above problems e. g. on the part of the „seeking revisionists“ in this country in 1968 who — just like representatives of present-day revisionism — dismissed the revolutionary foundation of the Marxist-Leninist doctrine. Their interpretation of dogmatism reveals their misrepresentation of the essence of Marxist-Leninist thinking. Hence also follow their notions about „the right of creative development“ of Marxist theory, about „the right to commit errors“, etc.

A marked feature of revisionist thinking is the endeavour to pass thoughts and conclusions, often based on isolated, unsubstantial facts selected at random, for „creative development“. Due to their misconception of the dialectic of the categories „general“, „particular“, „individual“, which manifests itself in the overestimation of specific features of objective reality, the revisionists draw wrong conclusions concerning the „third way“, the possible reconciliation with bourgeois ideology, etc. This revisionist practice is also characteristic of the present-day form of revisionism, of Eurocommunism.

Typical of its representatives in the superficial and onesided approach to the solution of these issues with a tendency to eclecticism and sophistry; their way of thinking is metaphysical. On concrete examples from the political practice of representatives of the Communist Party of Spain (especially Santiago Carrillo and Manuel Azcárate), the unscientific character of their notions which ultimately leads them to the positions of open anticommunism is made clear.

*) Carrillo, Azcárate